

**SVEIKATOS DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. I-1343 6 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO
PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo Nr. I-1343 6 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Įstatymo projektas) parengtas atsižvelgiant į poreikį skatinti aukštos kvalifikacijos darbuotojų iš ne Europos Sąjungos (toliau – ES) šalių pritraukimą ir išlaikymą, sprendžiant sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo kartu su jais atvykusiems šeimos nariams problemą.

Per artimiausią dešimtmetį Lietuva siekia iš esmės padidinti aukštos pridėtinės vertės veiklų dalį šalies ekonomikos struktūroje. 2021–2030 m. Nacionaliniame pažangos plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“ (toliau – Nacionalinis pažangos planas) yra nustatyti Lietuvos ekonomikos transformaciją įgalinantys sektoriai: gyvybės mokslai, inžinerinė pramonė bei informacinių ir ryšių technologijų (IRT) sektorius. Būtent jie galėtų tapti tvirtu pamatu aukšta pridėtine verte paremtam Lietuvos ekonomikos modeliui. Visgi jau ne vienus metus vykdomi tyrimai rodo, kad tolimesniam Lietuvos ekonomikos augimui grėsmę kelia žmogiškojo kapitalo iššūkiai¹. Neretai Lietuvoje įsikūręs verslas (įskaitant ir tiesioginių užsienio investicijų įmones), nerasdamas reikiamos aukštos kvalifikacijos specialistų vietinėje darbo rinkoje, šių specialistų ieško užsienyje, dažnu atveju – ne ES šalyse. Ieškoti aukštos kvalifikacijos specialistų užsienyje taip pat skatina didesnis valstybės dėmesys ekonomikos transformaciją skatinantiems sektoriams, numatytiems Nacionaliniame pažangos plane, bei palankesnių galimybių pritraukti šiuos darbuotojus iš užsienio sudarymas. Be to, tam tikrais atvejais, iš užsienio pritrauktos įmonės, kurioms itin svarbu užtikrinti sklandžią veiklos pradžią Lietuvoje, turėdamos galimybę perkelti į įmonės padalinį Lietuvoje jau turimus svarbiausius specialistus. Šie veiksniai daro įtakos stabiliam naujų aukštos kvalifikacijos specialistų iš trečiųjų šalių skaičiaus augimui, kuris paskutinius pora metų dėl geopolitinės situacijos ir

¹ Daugiau informacijos dėl demografijos ir žmogiškojo kapitalo iššūkių – VšĮ „Investuok Lietuvoje“ baltojoje knygoje „Globali kova dėl talentų. Galimybė Lietuvos proveržiui“ (2021).

karo Ukrainoje yra išaugęs apie dešimt kartų (daugiausiai – dėl Baltarusijos pilietybę turinčių asmenų migracijos)². Visgi, Lietuvoje išlaikomų aukštos kvalifikacijos specialistų skaičius vis dar išlieka palyginti mažas³, o stebimas augimas vis dar nėra pakankamas Nacionaliniame pažangos plane nustatytiems tikslams pasiekti. Remiantis Eurostat 2021 m. duomenimis, Lietuvoje dirbančiųjų dalis pažangiųjų technologijų gamybos ir žinioms imliuose paslaugų sektoriuose tėra 14,8 proc.⁴ Viešosios įstaigos „Investuok Lietuvoje“ (toliau – Investuok Lietuvoje) skaičiavimais, vertinant faktinį darbuotojų visuose sektoriuose skaičių ir darant prielaidą, kad bendras darbuotojų skaičius ir jų struktūra žymiai nesikeis, norint pasiekti Nacionaliniame pažangos plane numatytą siektiną 17 proc. reikšmę reikėtų iki 2030 m. į pažangiųjų technologijų gamybos ir žinioms imliuose paslaugų sektorių pritraukti apie 36,8 tūkst. naujų darbuotojų. Tad reikalinga imtis papildomų priemonių, sudarančių sąlygas verslui pritraukti reikiamos kvalifikacijos specialistus ir juos išlaikyti bei taip sudaryti papildomas sąlygas įgyvendinti Nacionaliniame pažangos plane nustatytiems tikslams.

Pažymėtina, kad problemos sprendimas aktualus ir tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui. 79 proc. Lietuvą pasirinkusių užsienio investuotojų teigia, kad talentų pasiūla yra esminė atėjimo į šalį sąlyga⁵. O 2016–2020 m. dėl talentų stokos Lietuvos nepasirinkę investuotojai nesukūrė 5810⁶ gerai apmokamų darbo vietų. Tad nesprendžiant problemos tikėtinas neigiamas poveikis tiek užsienio investicijų pritraukimui, tiek ir ekonomikos augimui.

2022 metais Investuok Lietuvoje vykdė įmonių, kurios per pastarąjį laikotarpį įdarbino daugiausiai aukštos kvalifikacijos specialistų iš užsienio, apklausą (toliau – Investuok Lietuvoje apklausa), kurios metu buvo siekiama įvardinti sėkmingą aukštos kvalifikacijos specialistų pritraukimą ir išlaikymą Lietuvoje lemiančius veiksnius. Apklausti investuotojai pabrėžia, kad tarp svarbiausių veiksnių identifikuojamos pritraukiamų specialistų šeimos narių gerovė bei jiems skirtų integracinių priemonių pasiūla, tarp kurių kaip reikšmingiausia išskirta – sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas jų pilnamečiams šeimos nariams. Pagal šiuo metu galiojančią migracijos teisinį

² Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos [Migracijos metraščių](#) duomenimis, fiksuojamas stabilus naujų leidimų laikinai gyventi, išduodamų asmenims, siekiantiems dirbti aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujantį darbą (toliau – Mėlynosios kortelės) augimas 2013–2019 metais (nuo 25 leidimų iki 316 leidimų), su nežymiu nukritimu pandemijos metais (254 leidimai). Dėl geopolitinės situacijos (Baltarusijos Respublikoje vykusių rinkimų ir karo Ukrainoje), skaičiai išaugo: 2021 m. išduoti 1267 leidimai, 2022 m. – 3924 leidimai (didžioji jų dalis – Baltarusijos piliečiams).

³ [Migracijos metraščių](#) duomenimis, paskutinių 5 metų pakeičiamų (atnaujinamų) Mėlynų kortelių skaičiaus dinamika: 2018 m. – 176, 2019 m. – 91, 2020 m. – 100, 2021 m. – 161, 2022 m. – 221.

⁴ Lietuva yra 24 vietoje iš 27 ES valstybių narių, lenkiame tik Latviją, Graikiją ir Kroatiją. ES vidurkis – 19 proc.

⁵ fDi Markets 2016–2020 m.

⁶ VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ pralaimėtų projektų analizė.

reglamentavimą, aukštos kvalifikacijai specialistai, darbuotojai, atvykę pagal investicijų sutartį, įmonės sudarytą su Vyriausybės įgaliota ministerija, tyrėjai ir leidimus nuolat gyventi Lietuvoje turintys užsieniečiai gali iš karto į Lietuvą atsivežti ir savo šeimos narius. Tačiau šiuo metu dalis užsieniečių pilnamečių šeimos narių susiduria su iššūkiais dėl sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo, kadangi neturi galimybių draustis ar būti draudžiamais privalomuoju sveikatos draudimu (toliau – PSD). Nors vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 2 punktu, PSD draudžiami nepilnamečiai ir dirbti pradėję pilnamečiai šeimos nariai, su problemomis susiduria dar nespėję integruotis į darbo rinką pilnamečiai šeimos nariai. Investuok Lietuvoje vykdytos apklausos metu buvo pažymėta, jog 50 proc. atvykusiųjų sutuoktinių ir registruotų partnerių, ne ES piliečių, negauna reikalingų sveikatos priežiūros paslaugų Lietuvoje. Tik atvykus į šalį sudėtinga rasti išsilavinimą ir kvalifikaciją atitinkantį darbą, tad kol pagrindinis atvykęs specialistas rūpinasi naujo darbo sąlygomis, jo antroji pusė rūpinasi apgyvendinimo galimybėmis, vaikų švietimo klausimais, kitais su atvykimu ir įsikūrimu susijusiais klausimais. Nors vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nuostatomis šeimos susijungimo pagrindu atvykę užsieniečiai turi pareigą įsigyti privatų sveikatos draudimą, jis neužtikrina reikalingiausių sveikatos priežiūros paslaugų ir vaistų bei medicinos pagalbos priemonių išlaidų kompensavimo. Šią problemą taip pat indikuoja užsieniečius darbinančios įmonės, kurios siekdamos išlaikyti bei integruoti darbuotojus ir jų šeimos narius, ieško palankesnių sveikatos draudimo sprendimų privačiame sektoriuje, tačiau net ir papildomai išpirktas privatus draudimas neapima visų reikalingų sveikatos priežiūros paslaugų spektro. Privačios draudimo bendrovės antrina investuotojų iškeltiems nusiskundimams ir pažymi, kad šiuo metu egzistuojantys privataus sveikatos draudimo paketai yra labai riboti, dažnu atveju tinkami tik kaip papildomos priemonės turint valstybinį sveikatos draudimą.

Nepatraukli atvykusiems šeimos nariams integracinė aplinka, o ypač sveikatos priežiūros paslaugų nepakankamas prieinamumas lemia ir tai, kad įmonėms tampa sunku konkuruoti dėl užsienio specialistų su kitomis Europos regiono šalimis. Vertinant 2020 m. *Migrant Integration Policy Index*, kurį koordinuoja *The Barcelona Centre for International Affairs (CIDOB)* ir *The Migration Policy Group*, rezultatus, Lietuva tiek integracijos, tiek specifiskai sveikatos priežiūros srityje atsilieka nuo Europos Sąjungos šalių vidurkio. *Migrant Integration Policy Index* duomenimis bendras integracijos rodiklis Lietuvoje iš 100 balų siekė 37 balus, o sveikatos priežiūros srityje – tik 31 balą (ES šalių

vidurkis atitinkamai siekia 49 iš 100 ir 53 iš 100 sveikatos priežiūros srityje)⁷. Taip pat pažymėtina, kad pagrindinės šalys konkurentės ir kaimyninės valstybės, tokios kaip Lenkija, Estija, Rumunija, Čekija bei Portugalija, siūlo bent vieną alternatyvų sveikatos draudimo būdą, kuris nėra susijęs su darbo santykiais, o Lietuvoje tokių neturime. Galimybę sunkiai konkuruoti dėl reikiamų specialistų dėl šios priežasties taip pat indikuoja ir įmonės. Kas penkta Investuok Lietuvoje apklausos metu kalbinta tiesioginių užsienio investicijų įmonė jau susidūrė su specialistų išvykimu iš Lietuvos dėl sveikatos priežiūros paslaugų neprieinamumo jų sutuoktiniams ar registruotiems partneriams pilnamečiams šeimos nariams ir prognozuoja 20 procentų aukštos kvalifikacijos darbuotojų pasitraukimą iš Lietuvos, jeigu ši problema nebus išspręsta. Šioms tendencijoms pritaria privataus draudimo ekspertai, teigdami, jog jeigu būtų išlaikytas *status quo*, ilgainiui Lietuvos investicinė aplinka patirtų neigiamą poveikį. Be to, pažymėtina, kad pritraukto specialisto išvykimas dėl nepatrauklių integracijos ir įsikūrimo sąlygų lemia ne tik verslo, bet ir valstybės nuostolį vertinant abiejų pusių investuotus administracinius ir finansinius resursus.

Šios problemos sprendimas taip pat turėtų papildomo teigiamo poveikio, susijusio su šešėlio mažinimu. Šiuo metu, tikėtina, dalis šeimos narių, susiduriančių su nepakankamu sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumu, renkasi išsiimti individualios veiklos pažymą, kad galėtų būti įtraukti į PSD sistemą, nors jokios veiklos nevykdo. Tai ne tik iškreipia duomenis apie individualia veikla besiverčiančius asmenis, bet ir neleidžia fiksuoti tikslių Privalomojo sveikatos draudimo fondo (toliau – PSDF) pajamų, nes nutraukus individualią veiklą galima iškart nustoti mokėti PSD įmokas. Tad įtraukus šiuos asmenis į PSD draudžiamųjų grupę, būtų mažinamas fiktyvių individualios veiklos pažymų išėmimas ir skaidrinamas užsieniečių naudojimasis PSD sistema. Taip pat būtų sudaromos sąlygos šioms asmenims, kurie atvyksta su ilgalaikio buvimo Lietuvoje tikslu, greičiau integruotis į Lietuvos visuomeninį gyvenimą pilna apimtimi, nelaukiant kol šie asmenys ras jų išsilavinimą ir kvalifikaciją atitinkantį darbą.

Pažymėtina, kad su panašiomis integracijos problemomis susiduria ir į Lietuvą ilgalaikio buvimo su savo šeima tikslu atvykę gyventi Lietuvos Respublikos piliečių ar leidimus nuolat gyventi Lietuvoje turinčių užsieniečių šeimos nariai, kurie neturi Lietuvos Respublikos pilietybės ar leidimo nuolat gyventi ir dar nėra spėję integruotis į darbo rinką. Taip pat pagal galiojančią teisinę reglamentavimą leidimą laikinai gyventi turinčių nepilnamečių šeimos narių, atvykusių pas leidimą

⁷ Migrant Integration Policy Index (2020). Indeksą rengia nevyriausybinių organizacijų – analitinis centras „Migration Policy Group“ (Briuselis) ir analitinis centras „Barcelona Centre for International Affairs“.

nuolat gyventi turinčius užsieniečius, teisinė padėtis skiriasi nei pas leidimą laikinai gyventi turinčius užsieniečius atvykusių nepilnamečių šeimos narių, kurie yra draudžiami PSD, jeigu nors vienas iš tėvų dirba. Nors šių grupių įtraukimas į PSD draudžiamųjų grupę tiesioginio poveikio talentų pritraukimui neturi, Įstatymo projektu siekiama suvienodinti šių asmenų teisinę padėtį ir išvengti užsieniečių diskriminavimo pagal tai, pas kokį asmenį šeimos susijungimo pagrindu jie yra atvykę.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Įstatymo projektu siūloma į PSD draudžiamųjų grupę įtraukti leidimus laikinai gyventi ar Sąjungos piliečio šeimos nario leidimo gyventi šalyje kortelę gavusius Lietuvos Respublikos piliečių, užsieniečių, nuolat gyvenančių Lietuvos Respublikoje, ir užsieniečių, turinčių teisę laikinai gyventi Lietuvoje ir draudžiamų PSD, sutuoktinius ar asmenis turinčius registruotos partnerystės sutartį (toliau – registruoti partneriai) bei nepilnamečius šeimos narius, jeigu jie atvyko pas leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje turinčius užsieniečius ir gavo leidimą laikinai gyventi šalyje arba Sąjungos piliečio šeimos nario leidimo gyventi šalyje kortelę.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai ir rengėjai

Įstatymo projektą iniciavo Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija. Įstatymo projektą parengė Ekonomikos ir inovacijų ministerijos Talentų politikos grupės (grupės vadovas – Osvaldas Šmitas, tel. 8 699 19945, el. p. osvaldas.smitas@eimin.lt) vyresnioji patarėja Agnė Kavaliauskienė (tel. 8 649 29632, el. p. agne.kavaliauskiene@eimin.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptariamais teisiniais santykiais

Vadovaujantis Sveikatos draudimo įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 2 punktu PSD yra draudžiami leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje turintys užsieniečiai, kurie dirba Lietuvos Respublikoje arba kurie dirbo Lietuvos Respublikoje ne trumpiau kaip 6 mėnesius ir yra įsiregistravę Užimtumo tarnyboje prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos kaip bedarbiai, bei nepilnamečiai jų šeimos nariai. Taip pat remiantis Sveikatos draudimo įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 1 punktu PSD yra draudžiami Lietuvos Respublikos piliečiai ir užsieniečiai, nuolat gyvenantys Lietuvos Respublikoje.

Šiuo metu teisės aktai nenustato galimybės nedirbantiems sutuoktiniams bei registruotiems partneriams, ne ES piliečiams, gavusiems leidimą laikinai gyventi arba Sąjungos piliečio šeimos nario

leidimo gyventi šalyje kortelę būti draustiems PSD. Pagal galiojantį teisinį reglamentavimą leidimą laikinai gyventi turintys nepilnamečiai šeimos nariai, atvykę pas laikiną leidimą gyventi turinčius dirbančius šeimos narius yra draudžiami PSD (tai yra didžioji dauguma nepilnamečių), tačiau atvykę pas leidimą nuolat gyventi turinčius užsieniečius, nėra draudžiami PSD.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Siūloma į PSD draudžiamųjų grupę įtraukti ne ES šalių piliečius, gavusius leidimą laikinai gyventi ar Sąjungos piliečio šeimos nario leidimo gyventi šalyje kortelę, kurie yra Lietuvos Respublikos piliečių, užsieniečių, nuolat gyvenančių Lietuvos Respublikoje, ir užsieniečių, turinčių teisę laikinai gyventi Lietuvoje ir draudžiamų PSD, sutuoktinių ar registruoti partneriai. Šiuo pakeitimu nurodyta užsieniečių grupė būtų įtraukta į PSD sistemą Sveikatos draudimo įstatyme numatyta tvarka, tad šie asmenys, neturėdami darbo santykių, nevykdydami individualios veiklos ar nebūdami valstybės lėšomis draudžiamaisiais asmenimis, taptų privalomais PSD mokėtojais, kurie mokės PSD įmokas patys (pagal Sveikatos draudimo įstatymo 17 straipsnio 11 dalies nuostatas).

Taip pat siūloma į PSD draudžiamųjų grupę įtraukti nepilnamečius šeimos narius, jeigu jie atvyko pas leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje turinčius užsieniečius ir gavo leidimą laikinai gyventi šalyje arba Sąjungos piliečio šeimos nario leidimo gyventi šalyje kortelę. Kitos Įstatymo projekte nurodytos nepilnamečių asmenų grupės, t. y. didžioji dauguma nepilnamečių šeimos narių, jau šiuo metu yra įtrauktos į PSD draudžiamųjų grupę.

Šiais pakeitimais būtų:

- skatinamas aukštos kvalifikacijos darbuotojų iš ne ES šalių pritraukimas ir išlaikymas, sprendžiant sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo kartu su jais atvykusiems šeimos nariams problemą. Tai padėtų išlaikyti į Lietuvą pritrauktą talentą bei jo sukuriamas finansines naudas bei sudarytų papildomas sąlygas įgyvendinti Nacionaliniame pažangos plane nustatytiems tikslams didinti dirbančiųjų dalį pažangiųjų technologijų gamybos ir žinioms imliuose paslaugų sektoriuose;
- gerinamos pritrauktų specialistų sutuoktinių, registruotų partnerių integracijos galimybės, sukurta papildoma galimybė į PSD biudžetą gauti papildomų reguliarių pajamų iš šalyje gyvenančių užsieniečių, kurie už save mokės PSD įmokas, bei tokiu būdu sumažinamas šiuo metu atsiradęs šešėlis,

kai leidžiama išsiimti individualios veiklos pažymėjimą praktiškai nevykdant individualios veiklos (užsieniečiai būtų paskatinti naudotis PSD sistema skaidriau);

– sukuriamas palankesnis teisinis reguliavimas, leidžiantis suvienodinti nuolat ir laikinai Lietuvoje gyvenančiųjų asmenų, kurie turi ilgalaikio buvimo Lietuvoje tikslą, teisinę padėtį.

Atsižvelgiant į planuojamą Įstatymo projekto priėmimo datą ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje numatytus reikalavimus dėl naujus mokesčius nustatančių teisės aktų įsigaliojimo, numatoma Įstatymo įsigaliojimo data – 2024 m. sausio 1 d. Ankstesnė Įstatymo įsigaliojimo data nėra numatoma dėl poreikio suplanuoti SODRA biudžeto lėšų persikirstymą reikalingiems techniniams pakeitimams įgyvendinti.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant Įstatymų projektus toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SODRA) 2022 m. duomenimis, iš užsienio persikėlusią aukštos kvalifikacijos specialistų pajamos yra 2,7 karto didesnės nei vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje. Šiuo metu Lietuvoje gyvenantys iš užsienio persikėlę aukštos kvalifikacijos specialistai 2023 m. bendrai lems 85,8 mln. eurų gryųjų biudžeto pajamų iš darbo santykių bei sumokamo PVM, atėmus išlaidas viešosioms paslaugoms.⁸ Neįgyvendinus siūlomo pokyčio, tiesioginių užsienio investicijų įmonės prognozuoja 20 proc. aukštos kvalifikacijos darbuotojų pasitraukimą iš Lietuvos dėl sveikatos priežiūros paslaugų neprieinamumo darbuotojų sutuoktiniams ar registruotiems partneriams. Įvertinus vienos didžiausių iš Investuok Lietuvoje apklaustų įmonių atvejį, 20 proc. darbuotojų pasitraukimas vien iš šios įmonės lemtų ~4,5 mln. eurų gryųjų pajamų nuostolį iš valstybės biudžeto. Įgyvendinus pokytį būtų tikimasi išlaikyti iš užsienio pritrauktą aukštos kvalifikacijos specialistų augimą, kurie lemtų didėjančias valstybės biudžeto pajamas iš darbo santykių bei sumokamą PVM. Taip pat būtų sudaromos sąlygos

⁸ Investuok Lietuvoje prielaidos. Ekonominė nauda apskaičiuojama kaip atvykusių aukštą profesinę kvalifikaciją turinčių asmenų, per gyvenimo Lietuvoje laikotarpį sumokėti darbo santykių mokesčiai ir sumokėtas PVM. Šiuo atveju į viešąsias išlaidas neįtraukiamos įmokos į pensinius fondus, bet įtraukiamos išlaidos vaikų švietimui. Ekonominė nauda apskaičiuota įvertinus įmonių, dirbančių daugiau nei 92 proc. užsieniečių, darbuotojų vidutinį svertinį darbo užmokestį. Darbuotojų imties dydis – 5 tūkst. asmenų.

didinti dirbančiųjų dalį pažangiųjų technologijų gamybos ir žinioms imliuose paslaugų sektoriuose Lietuvoje.

Remiantis turimais duomenimis sutuoktinių bei registruotų partnerių įtraukimas į PSD sistemą reikšmingo pokyčio PSDF biudžetui neturės:

- Įstatymo projekto tikslinė grupė sudarytų nedidelę dalį visų šiuo metu įtrauktų į PSD draudžiamųjų grupę asmenų. Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – Migracijos departamentas) duomenimis 2023 m. Lietuvoje yra 105 nepilnamečiai asmenys, gavę Sąjungos piliečio šeimos nario leidimo gyventi šalyje kortelę ir 8172 santuokos arba registruotos partnerystės pagrindu atvykę užsieniečiai, patenkantys į šio Įstatymo projekto tikslinę grupę⁹.

- Pagal turimus ankstesnių metų PSD sistemoje dalyvaujančių užsieniečių duomenis, įmokų ir išlaidų balansas buvo teigiamas. 2021 m. duomenimis dirbantys ir PSD sistemoje dalyvaujantys užsieniečiai išnaudojo tik 22 proc. savo sumokėtų įmokų į PSDF biudžetą. Tikėtina, dalį to nulėmė faktas, jog 90 procentų dalyvaujančių PSD sistemoje užsieniečių – darbingo amžiaus. Pažymėtina, kad įtraukus siūlomą papildomą grupę šis darbingo amžiaus asmenų balansas būtų išlaikomas: Migracijos departamento duomenimis, 2023 m. 97 proc. santuokos arba registruotos partnerystės pagrindu atvykusių užsieniečių buvo darbingo amžiaus, 46 proc. – asmenys iki 36 metų. Remiantis Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – Valstybinė ligonių kasa) duomenimis apie 2022 m. faktines išlaidas sveikatos priežiūros paslaugoms, skaičiuojama, kad šeimos susijungimo pagrindu atvykusių sutuoktinių bei registruotų partnerių ne ES piliečių išlaidos sudarytų mažiau nei 0,5 proc. išlaidų sveikatos priežiūros paslaugoms. Į Lietuvą atvykusių sutuoktinių bei registruotų partnerių, ne ES piliečių, faktinės išlaidos sveikatos priežiūros paslaugoms galėtų sudaryti apie 0,06 proc.¹⁰

- Papildomos valstybės biudžeto išlaidos numatomos, jei Įstatymo projektu siūlomi įtraukti asmenys atitiks Sveikatos draudimo įstatymo 6 straipsnio 4 dalyje nurodytus pagrindus ir bus draudžiami valstybės biudžeto lėšomis, pavyzdžiui, besilaukiančios moterys, vienas iš tėvų, auginantis

⁹ Migracijos departamentas prie LR vidaus reikalų ministerijos neturi galimybės pateikti duomenų kiek šiuo metu Lietuvoje gyvena nepilnamečių šeimos narių, gavusių leidimą laikinai gyventi LR ir atvykusių pas leidimą nuolat gyventi LR turinčius asmenis.

¹⁰ Investuok Lietuvoje ekspertinis vertinimas remiantis Ukrainos piliečių faktinėmis išlaidomis už 2022 m.. Atvykusių Ukrainos piliečių demografinė sudėtis yra labai panaši į ne ES šalių piliečių šeimos narių demografinę sudėtį, todėl buvo nuspręsta lyginti šias dvi grupes tarpusavyje. Skaičiavimai padaryti remiantis 2022 m. Ukrainos piliečių išlaidų tendencijomis. Vienam Ukrainos piliečiui teko 157 Eur išlaidų.

vaiką iki 8 metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų, neįgalieji ir pan. Remiantis Investuok Lietuvoje apklausos metu įmonių pateiktais duomenimis, tikėtina, kad į valstybės lėšomis draudžiamųjų asmenų grupę pagal Sveikatos draudimo įstatymo 6 straipsnio 4 dalyje nurodytus pagrindus patektų ~10–20 proc. tikslinės grupės asmenų. Tad turimais imties duomenimis draudimas valstybės biudžeto lėšomis 2023 m. per metus sudarytų nuo 502 tūkst. iki 935 tūkst. eurų (detalūs skaičiavimai pateikti aiškinamojo rašto 13 punkte).

– Investuok Lietuvoje 2022 m. vykdytos apklausos metu įmonės nurodė, kad iš šiuo metu nedirbančių, į Lietuvą persikėlusių gyventi antrųjų pusių, įsidarbinti norėtų ~43 proc. Jeigu ši asmenų dalis ilgainiui įsidarbintų, tai kita dalis asmenų (maksimaliai tikėtina imtis apie 37–47 proc.) galėtų būti apdrausta privalomuoju sveikatos draudimu valstybės lėšomis su darbo rinkai besirengiančio asmens statusu, tačiau ne visi tikslinės grupės asmenys rinksis šį statusą (Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 2022 m. iš visų darbingo amžiaus gyventojų 29 proc. būtų priskiriami neaktyviems darbo rinkos dalyviams¹¹, tikėtina, kad panaši procentinė išraiška išliktų ir užsieniečių atžvilgiu). Tokiu atveju, būtų reikalingos papildomos valstybės biudžeto išlaidos. Turimais duomenimis, jeigu visa minima imtis taptų drausta valstybės biudžeto lėšomis, tai 2023 m. per metus šios imties draudimas privalomuoju sveikatos draudimu sudarytų nuo 1 239 tūkst. iki 1 300 tūkst. eurų (detalūs skaičiavimai pateikti aiškinamojo rašto 13 punkte).

Pažymėtina, kad šios išlaidos atitinka būtų dengiamos iš šiuo metu Lietuvoje gyvenančių iš užsienio persikėlusių aukštos kvalifikacijos specialistų sumokamų mokesčių.¹² Taip pat įtraukus šiuo metu nedirbančius sutuoktinius bei registruotus partnerius į PSD sistemą būtų galima tikėtis papildomų ~2-3 mln. eurų pajamų per metus (vertinant turimą šios tikslinės grupės imtį), kurias sudarytų tų asmenų mokamos PSDF įmokos.

Taip pat verta paminėti, kad sudarant sąlygas geresnei visapusei antrųjų pusių integracijai būtų didinama tikimybė išlaikyti šiuos potencialius darbo rinkos dalyvius ir, jiems įsidarbinus, padidėtų ir jų mokamos įmokos į PSDF biudžetą. Remiantis Investuok Lietuvoje apklausos metu įmonių pateiktais duomenimis apie įdarbintų specialistų antrųjų pusių integraciją į darbo rinką, jau ~10–20 proc. šių sutuoktinių jau dirba, tad, tikėtina, lėmė bent 3 milijonus eurų grynujų valstybės biudžeto pajamų iš

¹¹ Daugiau informacijos dėl Lietuvos darbo rinkos nei gyventojų ekonominio aktyvumo - [Valstybės duomenų agentūros leidinyje „Darbo rinka Lietuvoje“ \(2022\).](#)

¹² Žr. 8 išnašą.

darbo santykių per 2022 metus (bent 1,5 milijono eurų iš jų – PSDF biudžeto pajamos).¹³ Investuok Lietuvoje apklausos metu įmonės nurodė, kad iš šiuo metu nedirbančių, į Lietuvą persikėlusius gyventi antrųjų pusių, įsidarbinti norėtų ~43 proc. Iš papildomų rizikų sutuoktinių įsidarbinimui galima numatyti mažiau palankias nei Lietuvos piliečiams darbo sąlygas: lietuvių kalbos mokėjimas, svetima darbo rinka. Tačiau didinant užsieniečių, o ypač antrųjų pusių integracijos galimybes, šią riziką galima ženkliai sumažinti. Jau šiuo metu norint paskatinti sutuoktinių ir partnerių galimybes integruotis į darbo rinką pasitelkiamos papildomos priemonės: nemokami lietuvių kalbos kursai per Užimtumo tarnybą, International House teikiamos integracinės paslaugos (informacija, karjeros / darbo mugės). Taip pat papildomas priemonės gerinti antrųjų pusių integraciją į darbo rinką planuojama įgyvendinti per 2022–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos ekonomikos Transformacijos ir konkurencingumo plėtros programos pažangos priemonę Nr. 05-001-01-15-02 „Skatinti talentų ir kompetencijų pasiūlą pažangiai ekonomikai“.

Atsižvelgiant į tai, kad kai kurie laikinai gyvenantys ir privalomai PSD įmokų nemokėję sutuoktiniai pasibaigus leidimui laikinai gyventi išvyks iš šalies, gali būti sunkumų išieškoti įsiskolinimus. Tačiau šią riziką mažina turimi PSD sistemos saugikliai – nemokėdamas įmokos asmuo negauna paslaugos, t. y. jog prieš tai už save PSD įmokas mokėjęs ir draustumą praradęs asmuo gali naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis iki mėnesio, buvusio prieš tą mėnesį, kurį PSD įmokos nebuvo sumokėtos, paskutinės dienos. Taip pat remiantis planuojamais teisiniais pakeitimais, leidimą laikinai gyventi turinčio sutuoktinio ar registruoto partnerio draustumas būtų tiesiogiai priklausomas nuo pagrindinio šeimos nario leidimo galiojimo bei to užsieniečio darbo statuso. Šie požymiai mažina įsiskolinimų tikimybę.

Numatomas pakeitimas nesukels papildomos finansinės naštos už įgyvendinimą atsakingos institucijoms. Migracijos departamento bei Valstybinės ligonių kasos informacinės sistemos jau šiuo metu yra pritaikytos duomenų perdavimui, reikėtų tik minimalių papildymų. Užsieniečių duomenys būtų perduodami Užsieniečių registrai perdavimo metu pažymint papildomus asmenų duomenis (vardą, pavardę, gimimo datą, suteiktą asmens kodą, leidimo gyventi šalyje pagrindą pagal Užsieniečių teisinės padėties įstatyme numatytus pagrindus, patvirtinimą apie sudarytą santuoką ar partnerystės sutartį). SODRA duomenimis, techniniai pakeitimai būtų reikalingi ir išlaidas jiems galima būtų padengti iš

¹³ Prielaida daroma remiantis Investuok Lietuvoje apklausos rezultatais bei vidutinės metinės dirbančiojo asmens įmokos, kuri sudarė 1482 Eur, dydžiu už 2022 m.

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu numatytų lėšų.

Numatomas pakeitimas sukeltų papildomas finansines išlaidas tikslinei grupei, nes jiems atsirastų prievolė mokėti už save PSD įmokas, nebent jie patektų į valstybės lėšomis draudžiamųjų grupę arba turėtų darbo santykių. Verta pažymėti, jog atvykstančių asmenų tikslas – ilgalaikis buvimas Lietuvoje, todėl, bet koku atveju, jiems tektų naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis. Siekiant užtikrinti, kad dalyvavimas sveikatos draudimo sistemoje vyktų sklandžiai bei efektyviai tiek užsieniečių atžvilgiu, tiek sveikatos priežiūros įstaigų ar biudžetą administruojančių institucijų atžvilgiu yra tikslinga įtraukti tikslinę grupę į privalomojo sveikatos draudimo sistemą.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimtas Įstatymo projektas įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Priimtas Įstatymo projektas turės teigiamą įtaką verslo sąlygoms ir jo plėtrai. Pakeitimai pagerins investicinę aplinką sukurdami patrauklesnę terpę talentų ir jų sutuoktinių bei registruotų partnerių pritraukimui bei išlaikymui Lietuvoje. Suteiks konkurencinį pranašumą konkuruojant dėl užsienio investicijų pritraukimo su kitomis regiono valstybėmis. Taip pat ir Lietuvoje veikiančios įmonės turės galimybę išlaikyti aukštos kvalifikacijos užsienio darbuotojus, kurie prisidės prie talentų auginimo.

Šiuo atveju, Lietuva įtraukdama trečiųjų šalių piliečių sutuoktinius bei registruotus partnerius į PSD sistemą taps dar patrauklesne valstybe ypač konkuruojant su kaimyninėmis valstybėmis Latvija, Estija, Lenkija ir kitomis. Tose šalyse nedirbantys šeimos nariai jau turi galimybę būti įtraukti į sveikatos draudimo sistemą neturėdami darbo santykių.

8. Ar įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymo projekto nuostatos neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Siekiant Įstatymo projektu siūlomus pakeitimus įtraukti į teisinę sistemą, priimti naujų, pakeisti ar pripažinti netekusiais galios galiojančių teisės aktų nereikės.

10. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas atitinka Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimus.

11. Ar įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projektas atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

12. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymui įgyvendinti reikės pakeisti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugsėjo 11 d. nutarimą Nr. 968 „Dėl Lietuvos Respublikos draudžiamųjų privalomuoju sveikatos draudimu registro steigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo“.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Istatymo projektu į PSD draudžiamųjų grupę įtraukus tikslinę grupę, reikės papildomų valstybės biudžeto išlaidų valstybės lėšomis draudžiamų asmenų įmokoms (kai Istatymo projektu siūlomi įtraukti asmenys atitiks Sveikatos draudimo įstatymo 6 straipsnio 4 dalyje nurodytus pagrindus ir bus draudžiami valstybės biudžeto lėšomis, pavyzdžiui, besilaukiančios moterys, vienas iš tėvų, auginantis vaiką iki 8 metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų, neįgalieji ir pan.). Remiantis Investuok Lietuvoje apklausos metu įmonių pateiktais duomenimis, tikėtina, kad į valstybės lėšomis draudžiamųjų asmenų grupę patektų ~10–20 proc. tikslinės grupės asmenų. Pagal Lietuvos Respublikos 2023 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 5 straipsnio nuostatas metinė įmoka už valstybės biudžeto lėšomis draudžiamą asmenį 2023 m. sudaro – 537,7 euro. Taigi, turimais duomenimis imties draudimas valstybės biudžeto lėšomis 2023 m. per metus sudarytų nuo 502 tūkst. iki 935 tūkst. eurų, 2024 m. – nuo 673 tūkst. iki 1 255 tūkst. eurų, 2025 m. – nuo 914 tūkst. iki 1 704 tūkst. eurų¹⁴ (asignavimų valdytojas – Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija). Papildomai jeigu Investuok Lietuvoje 2022 m. vykdytos apklausos metu iš įmonių nurodytų, nedirbančių ir neišreiškusių noro įsidarbinti, į Lietuvą persikėlusių gyventi antrųjų pusių, dalis neįsidarintų (maksimaliai tikėtina imtis apie 37–47 proc.), ji galėtų būti apdrausta privalomuoju sveikatos draudimu valstybės lėšomis. Registracija darbo paieškai Užimtumo tarnyboje prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei įgytas draudžiamą asmens statusas nedirbančius asmenis priskirs draudžiamiems valstybės lėšomis, vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo 6 straipsnio 4 dalies 2 punktu. Tačiau ne visi tikslinės grupės asmenys rinksis šį statusą (Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 2022 m. iš visų darbingo amžiaus gyventojų 29 proc. būtų priskiriami neaktyviems darbo rinkos dalyviams¹⁵, tikėtina, kad panaši procentinė išraiška išliktų ir užsieniečių atžvilgiu). Tokiu atveju, būtų reikalingos papildomos valstybės biudžeto išlaidos. Turimais duomenimis, jeigu visa minima imtis taptų drausta valstybės biudžeto lėšomis, tai 2023 m. per metus šios imties draudimas privalomuoju sveikatos drausimu sudarytų nuo 1 239 tūkst. iki 1 300 tūkst. eurų, 2024 m. – nuo 1 663 tūkst. iki 1 745 tūkst. eurų, 2025 m. – nuo 2 258 tūkst. iki 2 370 tūkst. eurų (asignavimų valdytojas – Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija).¹⁶

Šios patiriamos išlaidos būtų amortizuojamos iš užsieniečių sumokamų darbo santykių mokesčių bei PVM:

¹⁴ Valstybės biudžeto įmokos į PSDF biudžetą dydis yra 6,98 procento užpraeitų metų 12 minimaliųjų mėnesinių algų dydžio, 2024 m. sudarys 611,4 euro už vieną valstybės lėšomis draudžiamą asmenį, atitinkamai 2025 m. – 703,6 euro už vieną asmenį.

¹⁵ Žr. 11 išnašą.

¹⁶ Žr. 13 išnašą.

– Šiuo metu Lietuvoje gyvenantys iš užsienio persikėlę aukštos kvalifikacijos specialistai 2023 m. bendrai lems 85,8 mln. eurų gryųjų biudžeto pajamų iš darbo santykių bei sumokamo PVM, atėmus išlaidas viešosioms paslaugoms.¹⁷

– remiantis Investuok Lietuvoje apklausos metu įmonių pateiktais duomenimis apie įdarbintų specialistų antrųjų pusių integraciją į darbo rinką, ~10–20 proc. šių sutuoktinių jau dirba, tad, tikėtina, lėmė bent 3 milijonus eurų gryųjų valstybės biudžeto pajamų iš darbo santykių per 2022 metus (iš jų – bent 1,5 milijono eurų – PSDF biudžeto pajamos);

– įtraukus šiuo metu nedirbančius sutuoktinius bei registruotus partnerius į PSD sistemą būtų galima tikėtis papildomų ~2-3 mln. eurų pajamų per metus (vertinant turimą šios tikslinės grupės imtį), kurias sudarytų tų asmenų mokamos PSDF įmokos.

Numatomas pakeitimas nesukels papildomos finansinės naštos už įgyvendinimą atsakingos institucijoms. Migracijos departamento bei Valstybinės ligonių kasos informacinės sistemos jau šiuo metu yra pritaikytos duomenų perdavimui, reikėtų tik minimalių papildymų. Užsieniečių duomenys būtų perduodami Užsieniečių registrui perdavimo metu pažymint papildomus asmenų duomenis (vardą, pavardę, gimimo datą, suteiktą asmens kodą, leidimo gyventi šalyje pagrindą pagal Užsieniečių teisinės padėties įstatyme numatytus pagrindus, patvirtinimą apie sudarytą santuoką ar partnerystės sutartį). SODRA duomenimis, techniniai pakeitimai būtų reikalingi ir išlaidas jiems galima būtų padengti iš numatytų Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu numatytų lėšų.

Neįgyvendinus pokyčio galimi valstybės biudžeto netekimai. Šiuo metu Lietuvoje gyvenantys iš užsienio persikėlę aukštos kvalifikacijos specialistai 2023 m. bendrai lems 85,8 mln. eurų gryųjų biudžeto pajamų iš darbo santykių bei sumokamo PVM, atėmus išlaidas viešosioms paslaugoms.¹⁸ Neįgyvendinus siūlomo pokyčio, tiesioginių užsienio investicijų įmonės prognozuoja 20 proc. aukštos kvalifikacijos darbuotojų pasitraukimą iš Lietuvos dėl sveikatos priežiūros paslaugų neprieinamumo darbuotojų sutuoktiniams ar registruotiems partneriams. Įvertinus vienos didžiausių iš Investuok Lietuvoje apklaustų įmonių atvejį, 20 proc. darbuotojų pasitraukimas vien iš šios įmonės lemtų ~4,5 mln. eurų gryųjų pajamų nuostolį iš valstybės biudžeto (neįvertinus valstybės investuotų administracinių ir finansinių resursų, susijusių su specialisto pritraukimu, migracija ir integracija). Įgyvendinus pokytį būtų tikimasi išlaikyti iš užsienio pritrauktų aukštos kvalifikacijos specialistų

¹⁷ Žr. 8 išnašą.

¹⁸ Žr. 8 išnašą.

augimą, kurie lemtų didėjančias valstybės biudžeto pajamas iš darbo santykių bei sumokamą PVM. Taip pat būtų sudaromos sąlygos didinti dirbančiųjų dalį pažangiųjų technologijų gamybos ir žinioms imliuose paslaugų sektoriuose Lietuvoje, transformuoti ekonomiką, didinti produktyvumą ir Lietuvos konkurencingumą.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Rengiant Įstatymo projektą specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno *Eurovoc* terminus, temas ir sritis

Privalomasis sveikatos draudimas, leidimas laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, leidimas nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Rengiant Įstatymo projektą darbo tvarka buvo konsultuotasi su Investuok Lietuvoje, Migracijos departamento, SODRA specialistais.